

Mielikuvien Karjala

Karjala on epämääräinen käsite, jolla tarkoitetaan kovin monia eri asioita ja alueita. Karjalan yksiselitteinen määrittely ei ole aina helppoa. Yksille Karjala merkitsee karjalaisten historiallisesti asuttamia alueita Suomen ja Venäjän puolella, toisille Tarton rauhansopimuksella 1922 vahvistettujen rajojen Suomen puoleista ja talvisodassa menetettyä aluetta, kolmansille ns. Itä-Karjalaksi nimettyä Venäjän puoleista Karjalaa ja neljänsille taas jollain muulla tavalla määriteltyä aluetta.

Karjalasta puhuminen herättää myös monenlaisia tuntemuksia, joiden kirjo vaihtelee henkilökohtaisista ja/tai poliittisista intohimoista välinpitämättömyyteen. Osittain suhtautuminen Karjalaan on myös sukupolvikysymys. Kekkonen ajan koululaisille ja opiskelijoille Karjala oli osa Neuvostoliittoa, eikä palauttamisesta juuri puhuttu tai jos puhuttiinkin niin ei ajatusta järin viisaana pidetty. Siitäkin huolimatta, että myös Kekkonen havitteli kulissien takana pitkään Viipurin palauttamista Suomelle. Sen olemme oppineet tietämään kuitenkin vasta jälkeen päin historian kirjoituksesta.

Joillekin Karjala merkitsee aluetta, jonka nimissä – vapauttamiseksi, Suomeen liittämiseksi tai palauttamiseksi – on taisteltu ja kuoltu. Karjalasta on myös lähdetty sotaa pakoon ja sinne on jäänyt noin 400 000 ihmisen koti. Sotien vuoksi Karjalaan liittyy paljon tunnetta: sota- ja sankaritarinat elävät molemmin puolin rajaa. Omat tulkintamme tuntemme, mutta on hyvä muistaa, että se ei vielä tarkoita sitä, että myös muut ajattelisivat samalla lailla. Venäläisen todellisuuden ymmärtämiseksi kannattaa pitää mielessä, että siellä Suomea vastaan käydyt sodat ovat osa natsi-Saksaa ja fasisteja vastaan käytyä Suurta isänmaallista sotaa, jossa saavutettu voitto pelasti venäläiset ja heidän isänmaansa tuholta.

Nuoremmille sukupolville Karjala ei välttämättä sano kovin paljon. Sen mielikuvat ovat syntyneet

ehkä Rukajärven tie-elokuvan tai mahdollisesti äidinkielen tunneilla luetun Tuntemattoman sotilaan kautta. Joku on saattanut panna merkille myös uutiskuvien lohduttomat näkymät ränsistyneistä kaukunki- tai maalaismaisemista, prostituutiosta, lastenkodeista, kuoppaisista teistä ja mummoista, jotka puhuvat enemmän vai vähemmän ymmärrettävää “suomea”.

Karjala on suomalaisille enemmän mielikuvien synnyttämä kuin omakohtaisesti koettu. Jokainen sukupolvi ja aikakausi on muodostanut siitä oman kuvansa, jolla ei välttämättä ole kovinkaan paljon tekemistä alueen senhetkisen todellisuuden kanssa. Suomalaiset ovat aina tähynneet Karjalaan oman prismansa läpi, itseään peilaten. Karjalaisia on pidetty venäläistyneinä suomalaisina, joiden palauttaminen yhteiseen puhtaaseen suomalaiseen kielelliseen ja kulttuuriseen alkutilaan ymmärrettiin aikanaan meidän kansalliseksi velvollisuudeksemme. Sitä yrittivät niin suomalaiset valkoiset aktivistit heimosotarekillään kuin suomalaiset punaiset fennomaanit Edvard Gyllingin johdolla. Ja jatkosodassa Itä-Karjala ja sen karjalainen väestö piti liittää Suomeen talvisodassa menetettyjen alueiden kera.

Nyky-Karjalan suomalaisuus taitaa tiivistyä Viipurin torin piraattilevyjen nimikkeisiin. Häivähdyksen menneestä suomalaisesta vaikutuksesta voi havaita myös Petroskoin harvoista kaksikielisistä katu- ja kaupankylteistä, amerikansuomalaisten rakentamista taloista ja Leninkadun Äänisen puoleisessa päässä etukenoon nojaavasta O.V. Kuusisen näköispatsaasta. Karjalan tasavalta ja Karjalan kannas Viipuri mukaan lukien ovat tänään venäläisiä alueita, jotka liittyvät suomalaisuuteen ainoastaan menneisyyden mielikuvien kautta.

Mielikuvien voima on kuitenkin suuri. Karjalalla on ollut keskeinen osa suomalaisen valtiorakentamisen mytologiassa. Elias Lönnrot loi pääosin Venäjän

puoleisesta Karjalasta kerätyistä runoista Kalevalan, joka on näytelty keskeistä roolia Suomen kansakunnan synnyttämisessä. Jokaisella kansakunnalla on myös jossain vaiheessa ollut omasta mielestään erityistehtävä muiden kansakuntien joukossa. Suomalaisen kansakunnan suurta tehtävää on peilattu Karjalan ja suomenheimoisten kansojen Suomeen yhdistämisen ajatuksen kautta. Suur-Suomi olisi ollut tämän käsityksen toteuma. Kyse on kansallisvaltioiden olemassaoloon liittyvästä kansallisromanttisesta kansakuntakäsityksestä – nationalismista – jota on käytetty ja käytetään yhä niin valloitusotien kuin alistettujen kansakuntien itsepuolustuksen perusteluna. Nationalismia on kuvattu myös 1900-luvun veriseksi vitsaukseksi.

Nykyään on melko yleisesti hyväksytty ajatus, että Suomen erityistehtävä on auttaa suomalais-ugrilaisia sukulaiskansojamme niiden kulttuurin ja kielen säilyttämisessä ja kehittämisessä. Tämä on tavallaan myös legitimoitu Suomen ja Venäjän välisessä valtiosopimuksessa, jossa molemmat maat sitoutuivat suojelemaan vastavuoroisesti alueellaan asuvien kansallisten vähemmistöjensä oikeuksia. Suomalaisen valmiutta laajempaankin naapuriapuun osoitti se aktiivisuus, jolla erityisesti itäsuomalaiset auttoivat Karjalaa viime talven tulipalopakkasten aiheuttamien inhimillisten kärsimysten lievittämisessä.

Idäntutkimuksen tässä numerossa Karjalaa on käsitelty lähinnä Karjalan tasavaltana, joka on vuodesta 1991 kuulunut Venäjän Federaatioon itsenäisenä hallinnollisena subjektina. Olemme luoneet omanlaista Karjala-kuvaa nostamalla tietoisesti esille Venäjän Karjalan nykyilmettä Kalevalan, menneiden sotien, menetettyjen alueiden, saavutettujen voittojen ja koettujen vääryyksien sijaan.

Karjalan tasavallassa asuu vain runsas 70 000 karjalaista, noin 10 prosenttia koko tasavallan väestömäärästä. Inkeriläisiä Karjalassa oli kymmenen vuotta sitten noin 18 000 ja vepsäläisiä runsas 12 000. Suomalaisia siellä asuu enää vain joitakin tuhansia.

Yksi karjalan- ja suomenkielisen kulttuurin säilymisen suurimmista ongelmista on ollut se, että lähes kaikki suomenkielisen teatterin näyttelijät ja suuri

osa suomenkielisistä toimittajista ja opettajista muutti tilaisuuden tullen 1990-luvun alussa Suomeen. Tämä ei ole mikään ihme, sillä Karjalan bruttokansantuote oli 1999 vain neljäsosa EU:n keskiarvosta ja neljäsosa väestöstä eli köyhyysrajan alapuolella. Itäsuomalaisten ja Karjalan tasavallan muodostama eurooppalaisen alueyhteistyömallin mukainen Euregio Karelia ja muut vastaavat Venäjän 1990-luvun alueellistumiskehityksen mahdolliseksi tekemät aloitteet eivät ole myöskään muuttaneet kovinkaan paljon tilannetta Karjalassa. Ei ole realistista odottaa, että Karjalan taloustilanne kohenisi kovin nopeasti. Sillä on taas oma, lähes vääjäämätön vaikutuksensa valtaväestön kykyyn ja haluun vaalia vähemmistöjen oikeuksia. Ongelmana on myös se, että karjalan ja suomen kielet eivät ole käyttökieliä, joiden osamisesta olisi opiskelussa tai ammatin hankkimisessa Venäjällä hyötyä. Jäljelle jää kieleen sitoutuvan kansallisen identiteetin säilyttäminen. Se on tietenkin riittävä syy kielen ja kulttuurin vaalimiselle, mutta edellyttää vaalijoiltaan vahvaa sitoutumista siihen ja viisautta edistää asiaansa ajautumatta konfrontaatioon muiden kanssa.

Karjalaisten yksi ongelma on tällä hetkellä ainaisen varojen puutteen ohella se, että karjalan kieli ei ole saanut vielä virallista statusta valtaväestön ymmärtämättömän asenteen ja osin karjalaisten ominen ristiriitojen vuoksi. Nyt virallisen kielen statuksen saaminen karjalalle edellyttäisi kansanäänestyksen järjestämistä. Äänestyksen voittaminen taas ilman valtaväestön vahvaa poliittista sitoutumista kielikysymyksen ratkaisuun ei ole 10 prosentin väestöpohjalla kovinkaan todennäköistä. Tältä puolen rajaa asialle ei kuitenkaan ole tehtävissä kovinkaan paljoa.

Helsingissä 23.4.2003

Markku Kangaspuro